Харківська обласна державна адміністрація
Департамент культури і туризму
Харківської обласної державної адміністрації
ОКЗ «Національний літературно-меморіальний музей Г. С. Сковороди»
Інститут філософії імені Г. С. Сковороди
Національної академії наук України
Харківський національний університет сільського
господарства імені П. Василенка
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди

ВЕРТОГРАДАР УКРАЇНСЬКОЇ ДУХОВНОСТІ

Збірник матеріалів
Всеукраїнської наукової конференції,
присвяченої всебічному осмисленню
постаті Г. С. Сковороди

18 травня 2013 року

Сковородинівка — Харків
«Майдан»
2013

УДК
ББК
В

Друкується за рішенням науково-методичної ради
Національного літературно-меморіального музею Г. С. Сковороди,
протокол № 6 від 23 вересня 2013 року

На обкладинці використано малюнок Г. Галкіна.

Вертоградар української духовності : Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої всебічному осмисленню постаті Г. С. Сковороди (ОКЗ «НЛММ Г. С. Сковороди», 18 травня, 2013 року). — Харків : Майдан, 2013. — 170 с.

Збірник «Вертоградар української духовності», укладено на основі матеріалів, озвучених під час Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої всебічному осмисленню постаті Г. С. Сковороди, яка відбулась 18 травня 2013 року.

У роботі конференції взяли участь представники понад двадцяти наукових інституцій із України й Росії, які спробували осмислити широке коло питань філософії, філології й краєзнавства, зокрема шляхи популяризації спадщини Григорія Сковороди музейними засобами, питання гуманітаризації вищої освіти в Україні та синергетики в освітньому процесі,можливість культурного діалогу епох на основі творчості Григорія Сковороди.

© Автори статей, 2013

середнього впливу тієї самої невидимості, вищої волі, яка панує у всьому світі, як і в людині.

Гармонія між суспільством і людиною можлива, і може розглядатися як мета людських зусиль. У людському суспільстві багато сфер діяльності, і відповідно до них природа наділила людей різними здібностями і природними схильностями. Саме трудова діяльність людини, об'єднана з її творчими потенціалами, створює навколишній світ за її волею, за законами краси і гармонії, з'єднуючи три світи, створені Творцем. «Труд есть живый и неусыпный всей машины ход потоль, поколь породит совершенное дело, соплетающее творцу своему венец радости» [1, 418].

Література

1. Сковорода Г. С. Полное собрание сочинений в двух томах. Т. 1. — К. : Наукова думка, 1973.
2. Кривуля О. М. Філософія: Навчальний посібник. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010.

Петрушов В. М.

КОНТАМІНАЦІЙНІСТЬ ЯК ХАРАКТЕРНА РИСА ВИХІДНИХ ПРИНЦИПІВ ФІЛОСОФУВАННЯ Г. СКОВОРОДИ

З кожним роком кількість доробок, які збагачують сковородіану, невпинно зростає. Це цілком зрозуміло з огляду на ті завдання, які стоять перед українською спільнотою, що намагається ввійти у світ сьогодення як самостійний суб'єкт міждержавних стосунків. Постать Г. Сковороди у цьому контексті розглядається як потужний етноідентифікатор української ментальності, фактор історичної глибини нашої духовності, яка визначає і робить нас українцями, виступає засобом захисту від нового капкану під виглядом «единого русского мира», завдання якого — нівеляція усіх досягнень українськості за останні 20 років. І тут доморощені і недоморощені «бузини» настроюють на одноголосний лад свої «музики», «объективно рассматривая искаженную в последнее время науконалистами историю украинского народа, в целом, и его извест-

ных духовних лидеров, в частности». У плані захисту української інтерпретації нашої духовної спадщини не слід цуратися ідеологізації, яка реалізується у прагненні розглядати явища нашої духовної історії (як і історії України взагалі) у площині принципів української національної ідеї. Головне — не перейти межу, яка по суті розділяє об'єктивність та ідеологічність як принципи дослідження. Нам треба обережно ставитись до ідеологічних кліше, які десятиліттями втілювалися у тканину нашого мислення. Згадаймо знамените марксове: тенденція суспільного розвитку збігається з інтересами пролетаріату. Накладання цього кліше в переформатованому вигляді на національну ідею може призводити до значних перебільшень, міфологізації і т.ін. нашої духовної минувшини, що, на жаль, нерідко спостерігається у потоці різноманітних інтерпретацій духовного спадку нашого мандрівного філософа. У методологічній площині «розпаду єдності» та «заохочення множинності», втрати «віри у метанаративи» (Ліотар) можуть відкриватися нові ракурси розгляду уже вирішених історико-філософських проблем. На наш погляд, у світлі вищеокреслених думок буде корисним ще раз розглянути вихідні принципи філософування Сковороди у площині поняття контамінаційності, надавши йому статус методологічного принципу побудови світоглядно-філософського бачення людини і світу. Не просто змішування (від лат.contaminatio), а органічне поєднання в єдине ціле двох принципів, тим паче, що у часи Сковороди філософська термінологія не була так відрефлектована, як у наш час. Загальноприйнятим є твердження, що основними положеннями філософської системи Сковороди є вчення про дві натури і три світи (видимої і невидимої), то такий субстанціалізм є не що інше як позиція дуалізму, яка в історії світоглядної думки латентно присутня майже у всіх мислителів. Не могли її позбавитися ані Платон, ані Аристотель. А оскільки наш випускник Києво-Могилянськьої академії на все життя ввібрав у себе християнізований платонізм, то перед нами на ниві пошуків українського світоглядного духу вимальовується своєрідне відтворення цього платонізму. Але це відтворення як органічне суміщення (поєднання) двох субстанцій (природ) здійснюється у площині неоплатонічного філософування, яке пронизане пантеїстичною інтенцією, тому філософування Сковороди набуває ознак дуалістично-пантеїстичної субстанційності. Ця субстанційність, розгортаючись у систему (своєрідне розділення

природи, зумовлене осмисленням ареопагітської методології), і дає нам вчення про три світи. Таким чином, принцип контамінації виступає у Сковороди принципом побудови його світоглядно-філософської системи. Знаменитий принцип самопізнання втілюється як спосіб не лише пізнання Бога як внутрішньої природи, яка як енергія виявляє себе у людині в якості спорідненості до певного роду здійснення себе як особистості, а й як онтологічний шлях досягнення людиною Бога, злиття з ним у дусі і, таким чином, становлення істинною, дійсною людиною, що у німецькій філософії, зокрема у Гегеля і Фейєрбаха, є єдністю сутності і існування. Але ж це і є дорога до щасливого життя. Сковорода не вказує зовнішнього компресора, який приводить в дію цей внутрішній механізм становлення. Він як релігійний філософ православно-християнського спрямування акцентує увагу на важливості пошуку спорідненості і життя згідно з цією спорідненістю. Ці пошуки і є платою пені (Анаксимандр) одиничного за відпадіння від загального (у християнстві це гріхопадіння, спокута і надія на повернення до Бога). В чому побачили соціально-практично спрямуванні філософи цей зовнішній компресор зміни природи людини продемонстрував марксизм-ленінізм. Результати цього експерименту історії ми добре знаємо. Філософування Сковороди і є для нас одним із тих компресорів нашого думання, яке і робить нас українцями, а не хохлами і малоросами.

Пономарьов О. С.

ФІЛОСОФСЬКА СПАДЩИНА Г. С. СКОВОРОДИ І ДУХОВНЕ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ

Сьогодні, коли наша країна переживає надзвичайно глибоку і тривалу кризу, що охопила практично всі сфери суспільного життя і справді набула системного характеру, необхідність пошуку ефективних шляхів соціально-економічного і духовно-культурного відродження постає на рівні серйозної й невідкладної національної проблеми. І як завжди, успішне розв'язання таких проблем вимагає звернення до духовних першоджерел нашого народу і його багатої культурної спадщини. А це означає звер-

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ ФІЛОСОФІЇ

Алексеєнко А. П. Ідея Бога та «живий» Бог
у філософії Г. Сковороди 4
Бабічев Є. Р. Основні проблеми викладання політології
в контексті гуманітарізації вищої освіти в Україні 7
Гаврилюк Ю. М. Ідея боголюдини як геокультурного суб'єкта
у філософії Г. Сковороди 10
Голозубов О. В. Містичний досвід Св. Франциска Ассізького
та Г. С. Сковороди: підстави компаративного дослідження 14
Дудко Д. М. Г. С. Сковорода і архаїчні техніки екстазу 17
Завєтний С. О., Мудрік В. І. Світогляд і філософія
Г. С. Сковороди 22
Ільїн В. В. «Розум» чи «сердце»?
Філософський вибір Г. Сковороди 23
Кобелева Д. Л. Музыкальное общение 33
Количева Т. В. Розгляд вчення Г. Сковороди про самопізнання
з позицій гештальт-теорії 34
Лисюк О. О. Про можливість культурного діалогу епох
на основі творчості Г. С. Сковороди 37
Лінецький Л. М. Концептуальне бачення Г. С. Сковородою
національно-визвольного руху в Україні
у другій половині XVIII століття 40
Машталер А. А. Мудрість як умова сучасної освіти:
контент софійності Г. С. Сковороди 43
Моісєєва Н. І., Омельченко Г. Ю. Розуміння філософії щастя
у творах Г. С. Сковороди 53
Мокрецова Н. Я., Овчаренко В. М. Екзистенціали творчості та праці
у філософії Сковороди 56
Петрушов В. М. Контамінаційність як характерна риса
вихідних принципів філософування Г. Сковороди 59
Пономарьов О. С. Філософська спадщина Г. С. Сковороди
і духовне відродження України 61

Сухих Л. А., Толстенко С. Н. Перевод Г. С. Сковороды произведения Плутарха «О спокойствии души» как попытка построения своей философии 64
Тараненко Л. І. «Мудрування» як основа світогляду сучасної молоді 67
Фірсова Л. В., Черних І. П. Єдність пізнання і вільної дії як моральний заповіт Г. С. Сковороди 69
Черемський М. Природовідповідність навчання як необхідна умова професійної підготовки майбутніх інженерів 71
Чернишов В. В. Г. Сковорода й патристична думка християнського Сходу 73
Шелковая Н. В. Інші реальності 77
Щербина Е. Б., Костанда М. Синергетика як ефективний чинник в науково-дослідній роботі студентів 80

СЕКЦІЯ ФІЛОЛОГІЇ

Александрович Т. З., Малинка М. М. Морально-етичні християнські цінності як основа для збереження духовності суспільства у прозі Григорія Сковороди та в українському хронографі XVI ст. 84
Каруник К. Д. Кристалізація поглядів Ю. Шевельова на мову й стиль Г. Сковороди 87
Левченко Н. М. Символ Христа в ієрархії біблійних символів Григорія Сковороди 90
Лукьяненко Д. В. Патріотична домінанта творчості Г. Сковороди й Р. Іваничука 95
Манженко В. П. Формування в адресатів ідеалу «внутрішньої людини» — основна мета листів Сковороди 98
Пінчук Т. С. Поетична трактовка образу Г. Сковороди в художній структурі творів Д. Павличка та Б. Олійника 102
Рибка О. П. Осмислення і трансформація концепту «світ ловив, але не спіймав» 105
Толстов І. В. Вплив філософії Г. С. Сковороди на світогляд Л. М. Толстого 110
Трофименко Т. М. Чи погано бути пройдисвітом? Апокриф мандрів Григорія Сковороди за Володимиром Єшкілєвим 113
Ушкалов Л. В. «Повний» Сковорода, перекладений по-російському 116

КРАЄЗНАВСТВО

Буханцова Н. В. Популяризация наследия Г. С. Сковороды музейными средствами (из опыта работы Белгородского государственного литературного музея) 126
Климчук А. М. Григорій Савич Сковорода на портретах 129
Костова Т. М. Птахи і флора України у вишивці 132
Котляр О. Р. Втілення ідей мистецтва Г. С. Сковороди у творчому житті слобожанського митця, академіка Віктора Гонтаріва 136
Мархайчук Н. В., Марьонкіна В. І. Постать Григорія Савича Сковороди в монументальній скульптурі Харківщини 141
Мицай Н. І. Здобутки і перспективи Національного літературно-меморіального музею Г. С. Сковороди (відзначення 290-річчя з дня народження Григорія Сковороди) 145
Москальова Н. П., Москальов Б. І. Витоки духовної цілісності: видатні випускники ХНТУСГ імені Петра Василенка 151
Нещерет И. Н., Пересёлкова Я. Г. О 10-летии культурно-просветительской программы «Образы человеческого общения» Кафедры ЮНЕСКО «Философия человеческого общения» ХНТУСХ им. Петра Василенко и о новой экспозиции на Гидрологическом памятнике «Источник им. Григория Сковороды» 153
Олендарь Н. Е. Помещичий парк с. Пан-Ивановка (ныне Сковородиновка) Харьковской области как конструкция сакрального вида 155
Троян А. Т. Пам'ятник Сковороді Г. С. 159

Довідка про авторів 163

Наукове видання

ВЕРТОГРАДАР УКРАЇНСЬКОЇ ДУХОВНОСТІ

Збірник матеріалів
Всеукраїнської наукової конференції,
присвяченої всебічному осмисленню
постаті Г. С. Сковороди

18 травня 2013 року